

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד ללומדי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 173

מסכת סנהדרין ב' ט'

בס"ד, ט' תשרי תשס"ג

השבוע בגליון

■ "מנהג" אינו שייך בדבר שאינו מצוי
■ תשובת חכמי ישראל לצוררי היהודים
■ הגנב שלא נתפס

■ פרשת מיאונה של סולקא, גיטתו של
רבי יעקב פולק

■ האם יש לתת גט בפני בית דין בלבד?
■ גבולות ירושלים ההיסטורית
■ ה"עיר העתיקה", אינה עתיקה כל כך

דבר העורך

היה זה ביום ראשון, ערב יום כיפור. דפיקות קלות נשמעו על דלת הבית. על הסף עמדה ילדה קטנה, צנומה, חולה, פניה חיוורות ובידה עציץ פרחים. זה בשבילך, כבוד הרב, אמרה.

הרב שלום זיידן שליט"א מגולדסר גרין שבלונדון, נאות לשתף אותנו בחוויה רגשית עזה שעברה עליו בערב של יום כיפור ה' תש"ן. "לפי הודעתכם", הוא כותב, "שכל המעוניין לזכות את הרבים בסיפור שיש בו מוסר השכל ישגרו אליכם, אני כותב למערכת את סיפורי המרגש".

"עד לפני כעשר שנים שימשתי כרב בקהילה בדרום אפריקה. באחד מן הימים שבין ראש השנה ליום כיפור התכוננתי לצאת לעיירה סמוכה לקהילתי, כדי למסור שם שיעור. רגע לפני צאתי, נשמע צלצול של מכשיר הטלפון. מן העבר השני של הקו דיבר נציג של בנק הדם. אני נמנתי על רשימה של יהודים שהתנדבו לתרום דם בעת הצורך, וכעת, כך סיפר הפקיד, נוצר מחסור חמור בדם, ולפיכך, אני מתבקש להופיע בדחיפות במשרדיהם ולתרום דם. אני נחשב כחשוב דם "נלהב". ב"ה, עד היום תרמתי דם למעלה ממאתים פעמים, אך הפעם בקשתי מן הפקיד שינסה למצוא תורם אחר, מאחר שזמני דחוק ביותר. נסיונותי של הפקיד לא צלחו. התקשרתי לראש הקהילה שבה הייתי אמור למסור שיעור והודעתי לו, כי עקב המקרה הדחוף אני נאלץ לערוך שינוי בלוח הזמנים שלי.

נסעתי לבנק הדם, ושם הוברר לי, כי חומר מסוים שבדמי יבדד, כדי להעלות בגופו של חולה סרטן שחיו תלויים על בלימה.

בערב יום כיפור, בצהרי יום ראשון, ישבתי בביתי והתכוננתי לדרשת יום כיפור אותה הייתי צריך לנאום לפני קהל עדתי. ספרים רבים עמדו על שולחני, משמאל ומימין, חוברות וקונטרסים, מאמרי מוסר וחיבורים שונים, אך משום מה לא עלה בידי למצוא מסר רעיוני חד, קצר וקולע, שעל ידו אוכל להתחבר אל הקהל ולדבר על לבם "שפרו מעשיכם".

אותה שעה נשמעו דפיקות קלות על דלת הבית. דפיקות חלשות ומחוססות. על המפתח עמדה ילדה קטנה, צנומה, חולה, פניה חיוורות ובידה עציץ פרחים. ליבי החל דופק בפראות, והיא אמרה בשלווה: "כבודו. תודה רבה על תרומת הדם שתרתם עבורי, אנא קבל את העציץ

המשך בעמוד הבא

האם יש לתת גט בפני בית דין בלבד?

השבוע סיימו לומדי הדף היומי את מסכת בבא בתרא והחלו בלימוד מסכת סנהדרין. בהזדמנות זו מצאנו לנכון להתייחס לנושא חשוב, החבוי הן בתחילת מסכת סנהדרין והן בסופה של מסכת בבא בתרא.

אחד הדברים המובהקים המשתייכים בתודעתנו ישירות לבית דין הוא הנושא של גירושין. למרבה הפלא, הנחה זו כלל אינה מוסכמת בין הפוסקים. הראשון שדן בהרחבה בשאלת יסוד זו הוא רבה של פראג, בעל ה"נודע ביהודה" (שו"ת "נודע ביהודה" תנינא אה"ע"י סי' קי"ד), שנשאל מה דינו של גט, שסודר על ידי רב מסויים אשר צירף אליו את חתנו ואדם נוסף כבית דין. מאחר שחתנו הוא קרובו, בית דין אין כאן, ויש לברר אם הגט כשר למרות שלא ניתן במעמד בית דין. הפוסקים מציינים, כי לא נזכר במפורש אף לא במקום אחד, שיש לגרש בפני בית דין. אלא, שמדברי ה"אור זרוע" (הובא בשו"ת "תרומת הדשן" ח"א סי' רמ"ח) עולה, כי יש לקיים את הגירושין במעמד בית דין. לפיכך, הוחל בחיפוש נוקב בתלמוד אחר ראיות לכאן ולכאן.

במסכת בבא בתרא (דף קע"ב) מובאים דברי אב"י לרבה "אטו כל דמגרש בבי דינא מגרש?" היינו: וכי כל אדם מגרש את אשתו בבית דין? מוכח, לכאורה, כי אין צורך בבית דין. אלא, שכאשר הודפס בשולי הגמרא פירושו של רבינו גרשום, התברר כי הוא כותב: "אטו כל דמגרש בבי דינא רבא [חשוב] מגרש, אפילו לפני בית דין הדינא יכול לגרש". היינו, גט צריך להנתן אך ורק בפני בית דין.

מאידך נאמר (ב"ב קע"א), כי גט שאין עדים חתומים בו כשר הוא, ובלבד שניתן לאשה בפני עדים. לכאורה, טוען ה"נודע ביהודה", אם יש צורך לתת את הגט בפני בית דין, מדוע לא צוין פרט חשוב זה? אין זאת, אלא משום שאין צורך בבית דין למתן גט לאשה.

אולם, מדברי רש"י בתחילת מסכת סנהדרין מוכיח ה"נודע ביהודה", כי לגירושין אשה יש צורך בבית דין. משנתנו מונה את ההליכים המקבילים תוקף אם נעשו במעמד בית דין בלבד, כגון, דיני ממונות, חליצה ומיאון. רש"י מנמק את הצורך במיאון בפני בית דין בלבד, משום "ידכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון". היינו: תקנת חכמים, שקטנה שנישאה על ידי אחיה יכולה למאן בבעלה ולהפרד ממנו ללא גט, נעשתה כעין דיני התורה, ולפיכך, יש צורך במיאונה בפני שלושה. מכך הסיק ה"נודע ביהודה", כי הגט, שהוא מדין תורה, צריך להנתן בפני בית דין, ומשום כך תקנו רבנן שגם המיאון, שהוא מדברבנן, יעשה בפני בית דין. הרי לנו, שיש צורך בנתינת הגט בפני בית דין (נע"ע שו"ת "בית הלוי" סוף ח"א ובמהר"ם שיף, רש"י והגהות רי"א חב"ר בסוף ש"ס, וכן הגהות "חתם סופר" לנו"ב בסוף הספר, שביאר בכוונת רש"י כעין דאורייתא, לגבי החליצה שצריכה ב"ד, עיי"ש).

ברם, יש המנסים להוכיח מדברי משנתנו להיפך, שאין צורך בנתינת הגט בפני בית דין. מאחר שנתנית גט בפני בית דין אינו מופיע במשנה זו, המציינת את כל

המשך בעמוד הבא

לעילוי נשמת

הרה"ג ר' הלל מדליה ז"ל
ב"ר שמריהו יהודה לייב ז"ל
נלב"ע י' תשרי תשל"ח

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הרה"ר צבי ארליך ז"ל
ב"ר אהרן ז"ל
נלב"ע י"ב תשרי תש"מ

הונצח ע"י בנו ידידינו

לעילוי נשמת

הרה"ר נחמיה יחיאל זעירא ז"ל
ב"ר משה מרדכי ז"ל נלב"ע י"ב תשרי תשמ"ח
והוגתו מרת סימה פינקל ע"ה

הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

המשך מעמוד קודם
המעשים הזקוקים לבית דין. אולם, ה"נודע ביהודה" דוחה ראייה זו, משום שאף לדעת הסוברים שיש צורך בבית דין, אין זאת, אלא מפני דיני הממונות שבענייני האישות והגירושין, וכבר אמרה המשנה בתחילה "דיני ממונות בשלושה"...
למעשה, ה"נודע ביהודה" הורה לשואליו לערוך מעשה גירושין נוסף, מאחר שחשש לדעות הסוברים שיש צורך בנתינת הגט לפני בית דין. אך הכרעת רוב האחרונים היא שאין צורך בבית דין לגירוש אשה (ראה גם באריכות ב"פתי תשובה" סי' קנ"ד סדר הגט סי' ק' ו"שדי חמד" מערכת גט סי' א').

דף ב/א אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד
גבולות ירושלים ההיסטורית

כידוע, התקדשה ארץ ישראל בקדושה מיוחדת וקיום מצוות רבות מותנה בשהייה בארץ ישראל בלבד, ובקדושה נוספת התקדשה העיר ירושלים (כלים פ"א משנה ח'). במשנתנו מבואר, כי על פי הסכמתם של שבעים ואחד דייני הסנהדרין ניתן לספח שטחים לעיר הקודש. המשנה (שבועות יד/א) מוסיפה, כי בנוסף להסכמת הסנהדרין הגדולה יש גם צורך בהסכמת המלך, הנביא ובשאלת האורים ותומים. על פי הידוע על קורות ימיה של עיר הנצח, פעם אחת בלבד הגדילו את שטחה. לדעת חוקרים מסויימים, ביניהם הגאון רבי יחיאל מיכל טיקוצ'נסקי זצ"ל ("עיר הקודש והמקדש" ח"ב פ"ה), הדבר נעשה בימי חזקיהו המלך.

מדברי אבא שאול אנו למדים, כי בירושלים ההיסטורית היו שני סוגי קדושות וכדבריו (תוספתא מסכת סנהדרין פ"ג הל' ד:): "שתי בצעין היה בירושלם התחתונה והעליונה התחתונה נתקדשה בכל אילו והעליונה לא קידשוה אלא כשעלו בני הגולה שלא במלך שלא באורים שלא בתומים". [בצע - מקום קיבוץ מים, והכוונה לכל סביבות אותו מקום].

שאלת מקום המצאה של ה"בצע התחתונה" הנזכר, העסיקה רבים, גם חוקרים מבני ברית ושאינם מבני ברית, מן הפן ההיסטורי - ארכיאולוגי, וגם להבדיל - רבנים ויושבי על מדין. שכן, חשיבות הלכתית ראשונה במעלה יש לידיעת גבולות ירושלים הקדושה, מאחר שגם כיום יש מספר הלכות הנוגעות בגבולותיה בלבד. די אם נזכיר מתוכן את ההלכות הבאות: א. אין פודים מעשר שני בירושלים. ב. אין מעבירים עצמות אדם בירושלים (רמב"ם פרק ז' מהלכות בית הבחירה הלכה י"ד ומקורו באבות דרבי נתן פרק ל"ח). ג. אין קוברים מתים בירושלים (רמב"ם שם ומקורו באדר"נ שם), ולדעת חלק מהפוסקים דין זה נוהג גם כיום (עיר הקודש והמקדש ח"ג פרק י"ג, ודלא כ"פאת השלח"ן סי' כ"ג ועיי"ש שדן לעניין קברי משפחת סמבוסקי שבמזרח דרום הר ציון). ד. אין מלינים את המת בירושלים (ב"ק פב/ב) ונוהג גם בזמן הזה ("פאת השולחן" פ"ג סי' כ"ג, "עיר הקודש והמקדש" ח"ג פרק י"ד, ודלא כרדב"ז שו"ת ח"ב סי' תרל"ג).

אין בידינו ידיעות מוצקות על גבולות העיר. כל העוסקים בנושא מסתמכים על חפירות ארכיאולוגיות, אשר בהן נחשפו שרידי חומות עתיקות, שגילן נקבע לפי החרסים שנמצאו בסמוך אליהן, או לפי גיל אבני החומה. טבעי, איפוא, כי רבו הדעות בנושא זה, ובמסגרת מצומצמת זו נתמקד בדעתו של הגר"מ טיקוצ'נסקי זצ"ל בספרו "עיר הקודש והמקדש".

"העיר העתיקה", אינה עתיקה כל כך: על כל החוקרים מוסכם, כי ירושלים, שנתקדשה לראשונה על ידי דוד המלך ושלמה בנו, אשר גם בנו את חומתה (מלכים א' טו/טו דברי הימים א' פרק י"א), אינה במקום שאנו מגדירים כיום "העיר העתיקה". העיר העתיקה של ימינו משתרעת החל מהר הבית וצפונה. לעומת זאת, בזמן דוד המלך, ירושלים נבנתה בדרומו של הר הבית. לפיכך, חלקים נרחבים הנמצאים מדרום לחומת העיר העתיקה, קדושים בקדושת ירושלים.

בין השנים תרנ"ד-תרנ"ז, חשפו החוקרים חומה הרחק מחומות העיר העתיקה, שגילה מצביע על כך שהיא נבנתה בתקופת בית ראשון. אם כנים הם הדברים, הרי שברכיות השילוח ואל חמרה, רחובות מעלות עיר דוד, ואדי חילוה, מלכי צדק ומעלה השלום קדושים המה בקדושת ירושלים. כמו כן, התגלתה חומה עתיקה במזרח העיר העתיקה, במרחק של 16 מטר ממנה. לפיכך, יש המשערים, כי קדושת ירושלים משתרעת על פני שש עשר מטרים מחוץ לחומת העיר העתיקה, מצד מזרח.

והיכן הוא ה"בצע התחתון" שהתווסף לירושלים על ידי חזקיהו המלך? לדעת הגר"מ טיקוצ'נסקי, הוא ממוקם בצפונה של ירושלים ההיסטורית, עד החומה הצפונית של העיר העתיקה כיום. לדבריו, העיר העתיקה כולה קדושה בקדושת ירושלים.

ברם, יש המערערים (ראה אנציקלופדיה תלמודית כרך כ"ה נספח לערך ירושלים, טור תשי"ז הערה 106) על הנחה זו, מכח מספר קברים מימי בית שני שהתגלו בעיר העתיקה אחרי פטירתו של הגר"מ טיקוצ'נסקי זצ"ל. מאחר שאין קוברים את המת בירושלים, מוכח, לכאורה, שאין העיר העתיקה של היום קדושה בקדושת ירושלים. אמנם, מן הראוי לציין, כי יתכן שקברים אלו נכרו שלא כדין (עיי"ש הערה 32).

עד כה עסקנו בגבולות ירושלים הקדושה מדין תורה. ברם, לדעת המהר"י ט' (ח"ב יו"ד סי' ל"ז), מדרבנן יש לנהוג בקדושה גם ב"בצע העליון" שהתווסף לירושלים **המשך בעמוד הבא**

המשך מעמוד קודם
כתשורה סמלית". דמעות זלגו מעיני וגרוני נשנק, באומרי "אין צורך, ילדתי, לא עשיתי מאומה", והיא החזירה: "אבל, תודה רבה ואגון יום טובי". "היי בריאה ילדתי", השבתי לה, "ויברכך הא-ל ממעוני".

שבת לחודי, ובראשי היתה מונחת הדרשה הטובה ביותר ליום כיפור שיכול הייתי להעלות בדעתי. "כולכם יודעים", אמרתי בעומדי לפני הקהל ביום הכיפורים, "את מאמר חז"ל שבראש השנה צדיקים גמורים נכתבים לאלתר לחיים, גם דינם של הרשעים הגמורים נחתם לאלתר, ואילו הבינוניים תלויים ועומדים עד שלהי יום הכיפורים. כל מעשה טוב שיעשו, כל דקת לימוד תורה שיוזכו ללמוד, עשויה להטות את הכף לטובה. לעיתים, מעשה הנראה קטן בעינינו, ותוצאותיו גדולות ואדירות מימדים ומי ישורם. סיפתי להם בהתרגשות על תרומת הדם שהצילה את חייה של הילדה הקטנה, כדי להמחיש להם מה כוחו של מעשה טוב אחד, ועד כמה השפעתו עצומה ותוצאותיו מבורכות. אין אנו יודעים את מספר המעשים הטובים אותם אנו זקוקים לעשות כדי להטות את הכף. עלינו להתייחס לכך כאל תרומת דם לחולה אנוש. כל טיפה חשובה. כל מנה בכוחה להטות את הכף ולהשיב את נפשו של החולה המתייסר, להעמידו על רגליו ולהבריאו.

מעולם לא ראיתי את הקהל נרגש כל כך כפי שהיה באותו יום. הם הבינו באופן הבהיר ביותר, כי עשרים וארבע השעות שלפניהם חיוניות באופן קריטי לגורלם ולעתידם. טרם ירדתי מן הבמה נשמעו יבבות קלות מכיוון הקהל. שוב נשנק קולי מבכי, ולבני קהלי אמרתי "אני מופיע לפני הקהילה עם עצץ פרחים".

.....
המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93
.....

בברכת התורה העורך

פנינים

דף ג/א שנים שדו דיניין דין אלא שנקראו בית דין חצוף
בית דין חצוף

בסוגיינתו מבואר כי שניים שדו נקראו בית דין חצוף.

"חצוף" הוא אדם שאינו חושש מה יאמרו עליו, ועל כן הוא מעיז פניו באחר. אדם זה אינו חש לכבודו העצמי, ואין זו תכונה חיובית.

כאשר שלושה דיינים יושבים בדין, הוצא חייב לא יידע לעולם מי נטה לחייבו ומי נטה לזכותו, שהרי יתכן, שכל שנייה מהם בלבד חייבהו והשלישי זיכהו. לעולם לא יוכל החייב לדעת מיהו שלישי זה, שהרי אסור לגלות זאת לבעלי הדין (לקמן כט"א).

אולם, כאשר שני דיינים בלבד יושבים בבית דין, אין מקום להסתפק מאחר שלשניהם דעה אחת. הרי אומר, זה הוא בית דין "חצוף", שאינו חש לכבודו ("זכרון בספר").

דף ז/א אין תחילת דינו של אדם נידון אלא על דברי תורה
השאלה הראשונה

בסוגיינתו אומר רב המנוח, כי בתחילת דינו של אדם בבית דין של מעלה הוא נידון על דברי תורה. בעלי התוספות (ד"ה "אלא") מקשים על כך מן הגמרא (שבת לא/א) בה מבואר, כי בית דין של מעלה שואלים את האדם בתחילה "נשאת ונתת באמונה?", ורק אחר כך שואלים אותו "קבעת עיתים לתורה?". נמצא, כי תחילת דינו של אדם אינה על עסקו בתורה.

האדמו"ר מגור, בעל ה"אמרי אמת" זצ"ל, מתיר קושיה זו על פי דברי חז"ל (יומא פ"א), "ואהבת את ה' אלהיך - שיהא שם שמים מתאהב על ידך. שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים, והיא משאו ומתנו באמונה ודיבורו בנחת עם הבריות. מה הבריות אומרות עליו - אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה. אוי להם לבריות שלא למדו תורה, פלוני שלמד תורה - ראו כמה נאים דרכיו... אבל מי שקורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ואין משאו ומתנו באמונה, ואין

המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

שלא על ידי אורים ותומים. לדעתו, איפוא, קדושת ירושלים משתרעת עד מקום החומה השלישית במערב ירושלים המגיע עד עמק ג'ורת-איל-ענב.

דף ב/א החליצה ומיאונין בשלשה

פרשת מיאונה של סולקא, גיסתו של רבי יעקב פולק

חז"ל תיקנו שיתומה מאביה יכולה להתקדש במקרים מסויימים גם בקטנותה (עיי' טושי"ע אהע"ז סי' קנ"ה). קטנה זו יכולה למאן בבעלה כל זמן שלא גדלה תחתיו, ובכך פוקעים קידושה ללא צורך בגט, ובמשנתנו מבואר, כי עליה למאן בפני בית דין של שלושה דינים. המיאון מקיף סוגיות רבות בשי"ס וסימן בן כ"ב סעיפים ב"שולחן ערוך" (אהע"ז סי' קנ"ה).

בזמנינו אין נוהגים להשיא בנות קטנות כפי שהיה נהוג בעבר, למעט יהודי תימן שנהגו כן בארץ מגוריהם, כדי להצילם מגזירות שונות. לעומת זאת, עד לפני כחמש מאות שנה, עדיין עסקו הפוסקים בשאלות הקשורות בנישואין כאלו, ובראשן - בשאלת המיאון עצמו.

לפני כשש מאות שנה, חי ופעל באשכנז רבי מנחם ממירזבורק, בעל "מעיל צדק", אשר נקרא ר' מנחם מ"צ או ר' מנחם המעיל על שם ספרו. לפי עדות המהרש"ל (י"ם של שלמה" יבמות פרק י"ג דין י"ז), רבי מנחם "איזן ותיקן כמה גדרים וסייגים לתורה, והיה מומחה וגדול בתורה ונתפשטו תקנותיו וגזירותיו בכל ארץ אשכנז". אחת מתקנותיו היתה לבטל את המיאון ואין אשה יוצאת מבעל אלא בגט, זאת, כדי שלא יאמרו הבריות שאשת איש יוצאת בעל כורחו של בעלה בלא גט, ומתוך כך יבואו להקל בחומרת האיסור. בנוסף לכך, יש לחשוש שמא היא תמאן בפני אנשים שאינם תלמידי חכמים והם לא ישימו לב לבדוק אם אכן קטנה היא בזמן המיאון ומותר לה למאן.

לפני 510 שנים, בשנת רנ"ב נתקדשה יתומה קטנה בשם סולקא, על ידי אחיה ואמה, לתלמיד חכם בשם רבי דוד צענער. לאחר זמן מה ביקשה הקטנה להיפרד הימנו, ומאחר שהחתן סרב לגרשה בגט, לימדוה קרוביה למאן, והיא עשתה כן. בעל אחרותה, רבי יעקב פולק אבי שיטת הפלפול, שנחשב לאחד מגדולי הדור ועמד בראש ישיבה בפראג שם הרביץ תורה לאלפים, הסכים למיאון, והתיר לה להנשא לכל אשר תחפוץ גם בלא קבלת גט.

נגד דעתו של רבי יעקב פולק יצאו במחאה חריפה רבים מגדולי הדור, ביניהם גם אחד מרבותיו של רבי יעקב, הגר"י מרגליות, בעל "סדר הגט", וכן המהר"י מינץ, שפסקו כי יש לקיים את תקנת רבי מנחם ממירזבורק, שלא למאן בזמן הזה. הם אסרו על הממאנת להנשא לאחר בלא גט, ואף הטילו על כך נידוי! רבי יעקב פולק, שהיה "רב גובריה", לא חש לפסיקתם. הוא הוכיח, כי התקנה לא התקבלה ואף לפניו היו נוהגים למאן, והשיא את גיסתו בלא להצריכה גט.

לאחר הסערה הגדולה שפרצה (ראה שו"ת מהר"י מינץ סי' י"א), עזב רבי יעקב פולק את פראג, וקבע את מושבו בקראקא שבמדינת פולין. כשלושים וחמש שנה ישב בה והקים שם ישיבה גדולה אשר תרמה רבות להפיכתה של פולין למרכז התורה הגדול באירופה למשך מאות שנים.

מה נפסק להלכה, בשאלה זו? המהרש"ל (בישי"ש שם) מביא בקצרה את הפרשה שאירעה בדור שלפניו, ומספר ששמע כי הזיווג השני לא עלה יפה בעקבות הקפדתם של גדולי הדור. לדעתו, כלל אין למאן בזמן הזה, ואף אם מיאנה לא תנשא בלא גט, אלא אם כן הורו לה כן בית דין. אלא שאת בית דין הזה ראוי להוריד מגדולתו.

"מנהג" אינו יכול להקבע בדבר שאינו מצוי: לעומת זאת, הרמ"א, שהיה מתלמידי תלמידיו של רבי יעקב פולק, כותב במילים קצרות בסוף הסימן הארוך ב"שולחן ערוך" העוסק בהלכות מיאון (אהע"ז סי' קנ"ה) שגם בזמן הזה ניתן למאן, "וכן עשה מהר"ר יעקב פולק ז"ל מעשה בימיו". טעמו של הרמ"א, מבאר בעל התניא (בשו"ת שבסוף שו"ע הרב סי' כ"ב ע"פ דברי הרמב"ם), כי אין שייך מנהג בדבר שאינו מצוי [ובפרט, ב"ישב ואל תעשה" עיי"ש], כך שאין לטעון כי "נהגו" שלא למאן (ע"ע "פתחי תשובה" ו"ערוך השולחן" שם). בעל "ערוך השולחן" (סי' קנ"ה סעי' נ"ט) תמה על פסקו זה של הרמ"א ומסיים: "וגם בימי חורפי שמעתי שבדור שלפנינו היה איזה מיאון והרעישו חכמי הדור את העולם, ולא ידעתי מה עלתה בזה ועתה בזמנינו, לא נראה ולא נשמע הדבר הזה כלל וכלל".

דף ה/א לא יסור שבט מיהודה

תשובת חכמי ישראל לצוררי היהודים

בגמרתנו מבואר, שראשי גלויות בבל אשר התייחסו על שבט יהודה, ינקו את כוחם מברכת יעקב אבינו לבנו יהודה (בראשית מט/י): "לא יסור שבט מיהודה", וכפי שכתב הרמב"ם (הל' סנהדרין פ"ד הל' י"א): "ראשי גלויות שבבבל במקום מלך הן עומדים, ויש להן לרדות את ישראל בכל מקום ולדון עליהן בין רצו בין לא רצו שנאמר לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גלויות שבבבל". גם המשך הפסוק "ומחקה מבין רגליו", בא לידי ביטוי בכך שנשיאי ארץ ישראל היו משבט יהודה.

דברו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו - אוי לו לפלוגי שלמד תורה..."

לפיכך, אף שתחילת דינו של אדם על דברי תורה, קודם לכל יש לוודא שנשא ונתן באמונה, ותורתו שלמד קידשה שם שמים, ולפיכך מקדימים ושואלים "נשאת ונתת באמונה?" ("אמרי אמת" - ליקוטים)

דף ז/א דאזיל מבי דינא שקל גלימא, ליזמר זמר וליזיל באורחא

הגנב שלא נתפס

בגמרתנו נאמר, כי מי שבית דין נטלו את טליתו כדי לפרוע את חובו לאחר, עליו לשמוח על כך. מה הטעם? בעל ה"חפץ חיים" זצ"ל המשיעל על כך משל לחבורת שודדים ותיקים שציפרו חברים חדשים לכונופיתם. כדי שיכירו אלו את אלו, סוכים ביניהם, כי כל בני החבורה ילבשו בגד אחד וזהה.

פעם אחת - בתום ליל עבודה מפרך, יצאו השודדים אל בית מרוח, שם אכלו ושתו לשוכרה. בגמר הסביאה מיאנו אחדים מהם לשלם, ובעל המקום לא נתנם ללכת עד שהניחו אצלו את בגדם העליון כמשכון.

מספר ימים לאחר מכן עלו סוכני המלוכה על 'הלבוש האחד' של השודדים, ותפסו את כולם חוץ מאת אלו שהשאירו את בגדיהם אצל בעל בית המרוח... אהא! אמרו אלו לנפשם בשמחה גדולה. טובה עצומה עשה זה עמנו, שהכריחנו לתת את בגדנו כמשכון!...

על האדם לדעת, אומר ה"חפץ חיים" כי בגד או כל דבר גזול הנמצא אצלו הוא סיבה לאיבוד יתר ממונו. על כן, כאשר בין הדין פשט הימנו בגד זה והחזירו לזה שהוא חייב לו - טובה גדולה עשו עמו. אף ממון אחר שלו ניצל על ידי כך... ("אהבת חסד" ח"ב פ"א).

דף ז/ב אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך אומרך, ואם לאו אל תאמרך

העץ המדבר

סוגיינתו מדגישה את חובתו של הדיין לשקול היטב את פסק ההלכה שהוא עומד להוציא ולהכריע את הדין. רק אם ברורים לו הדברים היטב.

פעם ביקש רבה של בריסק, רבי חיים סולובייצ'יק זצ"ל, להמחיש לבנו הגר"י - לימים אף הוא רבה של בריסק - עד היכן צריך כל דבר להיות ברור בעיני האומרו, כאמת לאמתה, שכל רוחות שבעולם לא יזיווהו, והוא משל לו משל. **תאר לעצמך**, אמר לו, שהנך עובר על יד אילן מסוים, ואדם אחד פונה אליך ומספר לך כי לפני דקות אחדות פתח העץ את פיו ודיבר... הלא מיד תסיק אל נכון, כי שוטה הוא הלה. והיה כי יאמרו לך זאת עשרה אנשים, גם אז תדונם כמשוגעים. כאשר יעידו על כך אלף איש, ודאי תהרהר, כי טועים הם, כנראה. ואילו אם תראה אלף איש יעידו כן בתוקף, או אז יתחיל לעלות ספק בדעתך, שמא אכן עץ יכול לדבר... **אות היא**, כי מעולם לא היה הדבר ברור לך, כי עץ אינו מסוגל לדבר!...

דף ז/ב אזהרה לבית דין שלא ישמע דברי בעל דין קודם שיבוא בעל דין חבירו

דין אצל ה"ראשי בשמים" בעת דיון אצל רבי אריה ליבוש הלוי הורביץ בעל ה"ראשי בשמים", אודות בית דין ששמע דברי בעל דין אחד קודם שבא חבירו, העיר בעל ה"ראשי בשמים", כי אצל בנות צלפחד נאמר (במדבר כ"ב) "ותעמדנה לפני משה ולפני אלעזר הכהן ולפני הנשיאם וכל העדה". תוספת זו - "וכל העדה" - למה? אלא, באה התורה להדגיש, שאף הצד השני, בני שבט מנשה, נוכחים היו באותו מעמד, שאם לא כן, לא היה משה שומע את דבריהם... (כמוצא שלל רב - פרשת פנחס).

יצא לאור

ספר ברכת שי על מסכת סנהדרין
כולל הערות וביאורים
להשיג ברח' נחמיה 22 ב"ב
או בחנויות הספרים המובחרות.
(הפצה ספרי אור החיים)

